

FINSPÅNG

Giftfri förskola

Handlingsplan

Datum160408

UNDERRUBRIK

Giffri förskola

Finspångs kommun
612 80 Finspång
Telefon 0122-85 000 • Fax 0122-850 33
E-post: kommun@finspang.se
Webbplats: www.finspang.se

Innehåll

Inledning - Giffri förskola	2
Rensa bort och fasa ut	3
Rensa bland plastleksaker	3
Rensa bland icke-leksaker	4
Fasa ut möbler	5
Fasa ut kemikalier	6
Använd allergi- och miljövänliga produkter	6
Undvik plast och teflon vid tillagning och servering	7
Rutiner för städning och hygien	7
Kemikalier i vår omgivning	9
Gränsvärden och cocktaileffekten	9
Kandidatlistan	9
Försiktighetsprincipen	9
Ämnen och kemikalier att undvika	10
Ftalater	10
Bromerade flamskyddsmedel	10
Bisfenol A	10
Perfluorerade ämnen	11
Organofosfater	11
Nonylfenoler- antimögelmedel och färgrester i nya textilier	11
Bly	11
Kadmium	12
Checklista	13

Inledning - Giftfri förskola

Denna handlingsplan är framtagen utifrån ett politiskt beslut i kommunstyrelsen för att minska miljögifterna på förskolorna i Finspång. Handlingsplanen är ett verktyg i detta arbete. Den är också ett hjälpmedel för förskolorna att inventera verksamheten och rensa bort sådant som barnen inte bör ha i sin omgivning och leka med. Genom att fasa ut miljögifter i förskolans in- och utemiljö minskar barnens exponering för dessa. Att minska mängden farliga kemikalier är viktigt utifrån risken för den s.k. cocktaileffekten. Den innebär att även om varje enskilt ämne inte överstiger tillåtna gränsvärden, så kan de tillsammans få en mycket större effekt och vara potentiellt farligare än det enskilda ämnet.

Barn är mer känsliga för kemikalier och miljögifter än vuxna. Det beror bland annat på att barns kroppar inte är färdigutvecklade. Barn andas till exempel snabbare och äter och dricker mer i förhållande till sin vikt jämfört med vuxna. De utforskar dessutom sin omgivning genom att smaka och suga på saker och har en tunn och ömtålig hud. Det medför att om de utsätts för samma mängd av ett ämne som en vuxen kan de ändå få i sig mer.

De flesta åtgärder är enkla att utföra och innebär ingen större kostnad. Det handlar mer om att förändra rutiner, öka medvetenheten och göra mer genomtänkta inköp framöver. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, några åtgärder kan göras direkt medan andra kommer att genomföras på sikt.

Parallellt med förskolornas arbete med att rensa bort och fasa ut farliga kemikalier i förskolemiljön sker även åtgärder inom andra områden. En inköpsguide ska tas fram för att underlätta för förskolepersonalen att göra giftfria inköp.

Denna handlingsplan presenterar ett antal åtgärder för en giftfri förskola.

Rensa bort och fasa ut

En viktig del handlar om att se över vad som finns idag på förskolan och rensa bort sådant som barnen inte bör ha i sin omgivning och leka med. Punkterna nedan är förskolechefens ansvar men kan delegeras till andra.

Rensa bland plastleksaker

Plast är bra till mycket men inte alltid det bästa för barnen. Det finns många olika sorters plast som innehåller olika ämnen. Det är därför bra att rensa bland plastleksakerna för att minimera risken att utsätta barnen för skadliga ämnen.

Rensa bort gamla mjuka plastleksaker

Kemikaliekraven på leksaker har skärpts under åren, därför är nya plastleksaker bättre än gamla. Mjuka plastleksaker av PVC eller av annan plast som är äldre än 2007 innehåller sannolikt ftalater som är förbjudna inom EU idag och de kan även innehålla bly.

Tidsplan: Rensa bort mjuka plastleksaker från 80-och 90 talet direkt. Övriga mjuka plastleksaker, tillverkade innan 2007 rensas bort på sikt.

Rensa bort plastleksaker som är tillverkade utanför EU

För att leksaker ska få säljas till konsumenter ska produkten vara CE-märkt, det innebär att varan uppfyller regler om säkerhetskrav som ställs inom EU. I Europa ställs dessutom kemikaliekrav vid leksakstillverkning. De kraven gäller dock inte för leksaker som säljs här men tillverkas utanför Europa. Många billiga plastleksaker tillverkas i till exempel Kina.

Tidsplan: Rensa bort tveksamma, ej CE-märkta, leksaker direkt, fasa ut andra på sikt.

Rensa bort plastleksaker som känns klibbiga eller hala

En orsak till en klibbig yta på en plastleksak kan vara att kemiska tillsatser, som exempelvis ftalater, läcker ut. När dessa mjukgörare släpper från plasten kan det kännas klibbigt eller halt.

Tidsplan: Rensa bort direkt.

Rensa bort plastleksaker som luktar

Leksaker som luktar starkt, antingen kemiskt eller parfymerat, ska undvikas eftersom de kan innehålla ämnen som är allergiframkallande.

Tidsplan: Rensa bort direkt.

Rensa bland icke-leksaker

Förskolorna är fyllda av olika saker att leka med, vissa saker lämpar sig dock bättre för lek än andra. Se därför över saker som barnen leker med som inte är ämnade att vara leksaker.

Rensa bort gammal elektronik

Elektronik är ingen leksak och innehåller diverse mindre bra ämnen och bör därför enbart användas i pedagogiskt syfte. Det kan vara till exempel avlagda mobiltelefoner eller tangentbord som har lämnats in till förskolan. Plasthöljet och kretskorten i elektroniska apparater kan ofta innehålla bromerade flamskyddsmedel. Bly kan finnas i lödpunkter och elkablar innehåller ofta ftalater. Det är därför en onödig risk att låta barnen leka med elektroniken. Låt inte barnen suga på elektronik eller skruva isär apparaterna, då det ökar risken för att de får i sig skadliga ämnen. Gammal elektronik tas inte längre emot av förskolorna utan bör lämnas till återvinning.

Tidsplan: Rensa bort direkt

Rensa bland utklädningskläder

Rensa bort väskor eller andra saker i konstskinn eftersom de ofta innehåller PVC-plast med ftalater och ibland bly. Billiga smycken eller bijouterier som känns tunga kan innehålla stora mängder hälsoskadligt bly och kadmium. Allergiframkallande nickel kan också förekomma. Kläder som har detaljer i metall kan innehålla bly, kadmium och nickel. Rensa därför bland bälten, smycken och kläder som barnen leker med.

Tidsplan: Rensa bort direkt

Se över skapande och pysselmaterial

Det är bra att återanvända material för att inte hela tiden behöva köpa nytt men det finns mer eller mindre bra saker att leka med. Att pyssla med saker från naturen eller till exempel gamla kartonger är bättre än gamla kablar, elektronik eller metall. Byggmaterial som PVC-rör ska också undvikas. Om man vill stryka pärlplattor i verksamheten ska detta ske i ett välventilerat rum utan att barn närvarar eftersom värmen kan frigöra ämnen i plasten.

Tidsplan: Rensa bort olämpligt pysselmaterial direkt. Hitta bättre material att skapa med framöver.

Se över förvaring och rensa bort andra produkter i PVC-plast

Det är generellt bra att hålla nere antalet plastprodukter på förskolorna. Andra material än plast eller PVC-fri plast är bättre alternativ. Exempel på saker som kan vara i PVC är förkläden och vaxdukar, andra material är bättre t ex polyuretan och polyester.

Tidsplan: Fasa ut och köp in bättre på sikt. Rensa bort förkläden och vaxdukar i PVC direkt.

Rensa bort olämpligt lekmaterial i utemiljön

Däck är inte tillverkade i syfte att vara leksaker och är därför inte kontrollerade på samma sätt. Däcken innehåller flera ämnen som inte bör komma i kontakt med barn. År 2010 förbjöds högaromatiska oljor i nya bildäck. Högaromatiska oljor kan i sin tur innehålla cancerframkallande ämnen. Särskilt olämpligt är det att plantera ätbara grödor i däcken. De giftiga ämnena i däcken släpps ut i jorden och kan då tas upp av växterna. Annat olämpligt lekmaterial på förskolegården är vissa typer av byggmaterial som t.ex. impregnerat virke och PVC-rör.

Tidsplan: Rensa bort däck, delar behandlat trä, slangar, rör mm i PVC-plast direkt.

Fasa ut möbler

Möbler är en ganska stor investering som ska hålla länge. Därför är det viktigt att köpa bra möbler när nya ska köpas in. Mindre bra möbler ska på sikt fasas ut.

Byt ut gamla soffor

Äldre soffor och andra stoppade möbler med textilklädsel från 70-, 80- och 90-talet innehåller sannolikt bromerade flamskyddsmedel. Vissa sorter bromerade flamskyddsmedel har förbjudits, därför är nya möbler bättre än gamla. Äldre soffor med skumgummi kan även innehålla andra ämnen som inte är hälsosamma, till exempel bly.

Tidsplan: Fasa ut soffor mm på sikt.

Rensa bort gamla lekkuddar av skumgummi

Produkter av skumgummi innehåller ofta bromerade flamskyddsmedel. Eftersom några sorter bromerade flamskyddsmedel har förbjudits är det bättre med nyare kuddar än gamla. Äldre skumgummi kan även innehålla andra ämnen som inte är hälsosamma, till exempel bly.

Tidsplan: Kuddar från 70-, 80- och 90-talet ska fasas ut på sikt.

Byt ut gamla sovdrassar

Äldre madrasser innehåller sannolikt flamskyddsmedel som idag är förbjudna. Skumgummit kan även innehålla bly. Överdragen är oftast i PVC-plast och kan, om de är gamla, innehålla de sex ftalaterna som är förbjudna idag. Nya madrasser som säljs kan också ha överdrag av PVC-plast men det finns också alternativ. Välj om möjligt ftalatfritt eller PVC-fritt.

Tidsplan: Gamla madrasser ska rensas bort och ersättas med nya på sikt.

Välj rätt bord

Ljuddämpande bord kan bidra till en lägre ljudnivå och en bättre arbetsmiljö både för barn och vuxna. När nya köps in, kontrollera att de inte innehåller PVC.

Tidsplan: Byt till PVC-fria bord på sikt.

Fasa ut kemikalier

På varje förskola bör man tänka igenom vilka kemikalier som egentligen behövs och rensa bort onödiga kemikalier. De kemikalier som behövs ska förvaras på en plats som barnen inte kommer åt och vara dokumenterade i en kemikalieförteckning.

Säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga.

Tidsplan: Klart under våren 2016, sedan löpande.

Använd allergi- och miljövänliga produkter

Minska risken för allergi genom att använda miljömärkta och oparfymerade hygienprodukter som till exempel handtvål och fuktkräm. Produkter som rekommenderas av astma- och allergiförbundet är allergitestade.

Använd enbart miljömärkta städprodukter.

Det gäller även tvättmedel och sköljmedel om det används. Välj miljömärkt och helst parfymfritt.

Tidsplan: Löpande, köp alltid in bästa möjliga produkt ur sortimentet

Undvik plast och teflon vid tillagning och servering

Plast som hettas upp eller kommer i kontakt med varm mat släpper ifrån sig mer kemiska föreningar som kan vara skadliga för hälsan. Undvik därför att använda plastredskap och plasttillbehör vid matlagning och servering.

Byt ut teflon stekpannor

Teflonstekpannor som används på en del förskolor bör bytas ut till andra material. I teflon finns bl.a. perfluorerade ämnen som kan vara cancerframkallande och reproduktionsstörande

Tidsplan: Fasa ut på sikt

Undvik plasttallrikar, plastmuggar och plastbestick

Porslin, glas eller rostfritt är ett bättre alternativ än plast ut kemikaliesynpunkt. Plasttallrikar, plastmuggar och plastbestick bör därför inte längre användas där alternativ fungerar lika bra.

Tidsplan: Fasa ut på sikt

Fasa ut plasttillbringare

När nya köps in ska de vara av glas eller rostfritt istället.

Tidsplan: Fasa ut på sikt

Undvik vinylhandskar

Undvik vinylhandskar vid tillagning av mat (och även vid blöjbyten). De är gjorda av PVC och kan därför innehålla stora mängder mjukgörande ftalater som läcker från materialet vid användning. Alternativa material är nitril, latex, neopren och polyuretan. Nitril är det bästa alternativet och ska helst användas.

Tidsplan: Fasa ut på sikt

Rutiner för städning och hygien

God hygien är viktigt inte bara för att minska smittspridning utan även för att minska intaget av skadliga ämnen. Många kemikalier släpper från produkterna och samlas i dammet, därför är bra städning en viktig del i arbetet för giftfria förskolor. Kommunens förskolor städas regelbundet av lokalvårdsenheten men viss städning utförs av personalen på förskolorna.

För förbättring av inomhusmiljön:

Tvätta händerna ofta

Det är svårt att kontrollera allt som barnen rör vid på förskolan, därför är det särskild viktigt med handtvätt för att minimera risken att de skadliga ämnen kommer in i kroppen när de slickar och suger på händerna. Barnen på

förskolorna ska tvätta händerna ofta. När de har varit ute, vid toalettbesök och innan måltid är minimum.

Tidsplan: Löpande

Tydliggör rutiner för städning

Det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning där det framgår vad lokalvårdsenheten respektive verksamheten ska göra. På så sätt säkerställs att inget faller mellan stolarna och allt städas på ett tillfredsställande sätt. Det är förskolechefen eller delegerad persons ansvar att se till att lokalerna är rena och välskötta. Det är därför viktigt med rutiner för att följa upp städningen, både den egna och den som lokalvårdsenheten utför.

Tidsplan: Tydliggör rutinbeskrivningar på alla enheter

Tvätta textilier

Alla nya textilier ska tvättas innan användning, det gäller även kuddar och mjukdjur. Nya textilier kan innehålla rester av kemikalier från tillverkningen och mycket av dem försvinner vid tvätt. Det är viktigt att tvätta alla textilier som gardiner, filter och mjukdjur regelbundet eftersom textilier samlar damm och damm binder diverse skadliga ämnen.

Tidsplan: Tydliggör rutinbeskrivningar på alla enheter

Kemikalier i vår omgivning

Vi omges idag av mer kemikalier än någonsin.

Världsproduktionen av kemiska ämnen har sedan 1950-talet ökat från 10 miljoner ton per år, till över 400 miljoner ton per år.

EU:s kemikaliemyndighet rapporterar att ca 100 000 kemiska ämnen används idag, men osäkerheten är stor kring vilka och hur många av dem som vanliga konsumenterna kommer i kontakt med.

Många av dessa ämnen finns omkring oss i vardagen, utomhus, på arbetsplatsen och i förskolan. Vardags saker vi har i vår omgivning släpper ifrån sig ämnen som hamnar i vår luft och samlas i dammet inomhus.

Gränsvärden och cocktaileffekten

Det finns så kallade gränsvärden för hur mycket av ett visst ämne en produkt får innehålla. Nyligen har Lagstiftningen gällande barnprodukter för små barn har nyligen skärpts men inte för leksaker för äldre barn. Lagstiftningen gäller dessutom bara leksaker och inte andra produkter som små barn ofta kommer i kontakt med.

Bedömningar om gränsvärden och lagstiftning kring ett ämne tas fram utifrån det vi vet om ämnena var för sig och inte vilken effekt de kan få tillsammans med andra kemikalier. Vi utsätts dock aldrig för ett ämne i taget utan för flera samtidigt och det kan skapa stora konsekvenser. Detta kallas för cocktaileffekten.

Kandidatlistan

ECHA är EU:s Kemikaliemyndighet och kandidatlistan är ett av deras verktyg för att begränsa och förse kemiska ämnen med restriktioner. En anmälan av ett ämne till kandidatlistan kan bara göras av EU-kommissionen eller en medlemsstat. Ämnet utreds sedan av ECHA utifrån EU:s kemikalielagstiftning REACH. De ämnen som efter bedömningen når det översta trappsteget i REACH kräver tillstånd att få användas. Kriterierna som REACH anger för att ett ämne ska klassas som farligt är om det är cancerogent, mutagent och reproduktionsstörande (CMR), svårnedbrytbart, bioackumulerande och giftigt (PBTs) eller mycket svårnedbrytbart (persistent) och starkt bioackumulerande (vPvBs). Kemiska ämnen bedöms ett och ett och bedömningsprocessen för att begränsa farliga ämnen går långsamt. Ett problem med att ämnena bedöms ett och ett är att det ofta finns flera liknande ämnen. Om ett blir förbjudet är det fortfarande fritt fram att använda andra liknande ämnen.

Försiktighetsprincipen

Eftersom lagstiftningen är komplicerad och tar tid att förändra samt att det finns så många olika ämnen som vi saknar kunskap om ska vi tillämpa försiktighetsprincipen. Det innebär att vi alltid ska välja de bästa produkterna och det bästa alternativet ur miljö- och hälsosynpunkt.

Ämnen och kemikalier att undvika

Följande åtta ämnesgrupper är några av de som Kemikalieinspektionen anser vara riskfaktorer för barns hälsa. Dessa ämnen är vanligt förekommande i produkter som finns i barns närhet och som kan avges till inomhusmiljön.

Ftalater

Ftalater används främst som mjukgörare i olika plaster, bland annat PVC-plast. Ftalater är inte bundet i materialet utan har förmåga att läcka ur plasten och spridas till omgivningen över lång tid. Barn kan få i sig ftalater genom huden, när de har plastmaterialet direkt i munnen eller genom att de andas in eller sväljer damm som ftalaterna samlats i. Det är bevisat att en del ftalater verkar hormon- och reproduktionsstörande eftersom de liknar vissa av kroppens egna hormoner. Forskning har visat att det också finns en risk att barn utvecklar astma, luftvägsproblem och eksem vid exponering för vissa ftalater. Sedan 2007 är ftalaterna DEHP, DBP och BBP förbjudna i leksaker och barnavårdsartiklar. Ytterligare tre ftalater (DINP, DNOP och DIDP) är förbjudna i leksaker, eller delar av leksaker och barnavårdsartiklar som kan stoppas i munnen. Eftersom förbudet infördes först 2007 kan ämnena finnas i leksaker och barnavårdsprodukter som är äldre än så. De sex ftalaterna är inte förbjudna i andra konsumentprodukter.

Bromerade flamskyddsmedel

Elektronik, textilier och stoppade möbler är några exempel på produkter som behandlas med flamskyddsmedel för att inte börja brinna så lätt. Det finns ett stort antal olika flamskyddsmedel och majoriteten innehåller brom. I miljön bryts flamskyddsmedel ner mycket långsamt och finns därför kvar länge. De är dessutom fettlösliga och kan därför ansamlas i våra kroppar. Studier har visat att vissa flamskyddsmedel kan vara hormonstörande, reproduktionsstörande, cancerframkallande och eventuellt ge inlärningssvårigheter. Barn exponeras främst för flamskyddsmedel genom att de andas in eller sväljer damm som partiklarna samlats i. Det finns olika typer av flamskyddsmedel varav runt 70 stycken innehåller brom, av dem är det främst fem som använts. De typer av flamskyddsmedel som är långlivade, som ansamlas i levande organismer och är giftiga kallas för PBT-ämnen (persistent, bioackumulerande och toxiska). De är särskilt viktiga att undvika.

Bisfenol A

Bisfenol A (BPA) används i tillverkningen av Polykarbonatplast som är en vanlig plastleksaksplast. BPA används även i andra plaster såsom polyuretanylplaster och PVC för att skydda materialen från att brytas ner. Den största källan till BPA exponering är via maten då livsmedel ofta förpackas och förvaras i plastförpackningar som innehåller ämnet. Det finns till exempel i lacken på insidan av konservburkar. Barn kan även få i sig ämnet genom att det samlas i damm som de andas in eller sväljer eller när de har materialet direkt i munnen. BPA samlas inte i kroppen men vi exponeras kontinuerligt för ämnet. BPA har hormonstörande och reproduktionsstörande effekter.

Studier har även indikerat effekter på hjärnans utveckling, beteendeförändringar, ökad risk för fetma och cancer. Ämnet tros även kunna påverka de hormoner som styr hjärnans utveckling under den senare delen av fosterutvecklingen och under de första levnadsåren.

Perfluorerade ämnen

Perfluorerade ämnen används för att ge olika produkter vatten, smuts- och fettavvisande egenskaper, till exempel stoppade möbler. De förekommer också ofta i rengöringsmedel som fönsterputs och golvpolsk för att göra det mer lättstädad. Perfluorerade ämnen bryts ner mycket långsamt eller inte alls i naturen och har en förmåga att samlas i våra kroppar. Det är främst två ämnen som använts, PFOS och PFOA, som i studier konstaterats vara cancerframkallande och ha en reproduktionsstörande effekt. Med anledning av risken för deras långsiktiga hälsoeffekter, är det viktigt att minska användningen av produkter som innehåller dem. Barn exponeras för ämnet främst genom att de andas in eller sväljer damm som de Perfluorerade ämnena samlats i.

Organofosfater

Organofosfater är en stor grupp ämnen som används som flamskyddsmedel, som mjukgörare i plaster och i växtskyddsmedel. De förekommer också i golvpolsk. På förskolor är äldre madrasser i skumgummi med plastöverdrag en sannolik exponeringskälla för organofosfater. Ämnena samlas i damm som barn får i sig när de andas eller sväljer.

Eftersom gruppen organofosfater innehåller många olika varianter av ämnet är kunskapen varierande kring dess effekter på människors hälsa och miljö. En typ av organofosfat är inom EU klassad som cancerframkallande. Andra misstänks kunna ge skador på hjärnan och nervsystemet och möjligen orsaka ADHD.

Nonylfenoler- antimögelmedel och färgrester i nya textilier

Under framställningsprocessen av textilier används många olika kemikalier, färgämnen och tillsatsämnen för att ge textilen dess önskvärda egenskaper. Vissa kemikalier har mer allvarliga effekter som till exempel nonylfenol som misstänks vara hormonstörande och azofärgämnen som är cancerframkallande och kan påverka arvsmassan. Andra kemikalier kan ge upphov till allergiska reaktioner såsom formaldehyd, färgämnen, antimögelmedel och konserveringsmedel. Därför är det bra att tvätta nya textilier en eller ett par gånger innan de används.

Bly

Bly är ett grundämne med många olika användningsområden. Det används bland annat i elektronik, vattenkranar och som tillsats i PVC-plast. Det är viktigt att barn skyddas från att få i sig bly eftersom det är reproduktionsstörande och cancerframkallande. Det påverkar även nervsystemet, hjärnans utveckling och intellektet negativt. Bly kan även orsaka koncentrationsstör-

ningar och inlärningssvårigheter. Barn exponeras för bly genom livsmedel, vatten, olika konsumentprodukter och genom dammet som de andas in eller sväljer.

Studier har visat att bly är farligt även i doser som ligger under de gränsvärden som idag finns för tolerabelt dagligt intag. Det finns alltså ingen lägstanivå som anses vara säker.

Kadmium

Kadmium är en metall som bland annat kan finnas i äldre plastföremål och elektronik. Den största exponeringen av kadmium sker genom maten vi äter. Liksom bly lagras kadmium in i skelettet men även i njurarna och kan på lång sikt ge benskörhet, njurskador och orsaka cancer.

Läs mer:

<http://www.naturskyddsforeningen.se/node/10512/>

<http://www.kemi.se/om-kemikalieinspektionen/verksamhet/handlingsplan-for-en-giftfri-vardag>

<http://www.hsr.se/det-har-gor-vi/skola-forskola/kemikalier>

Inspiration till handledningsmaterialet är hämtat från:

- *Naturskyddsföreningens material för giftfria förskolor samt*
- *Sundbybergs stads Handlingsplan för giftfria förskolor.*
- *Linköpings handlingsplan Vi rensar, handledning för en giftfri förskola.*

Texten under sammanställning av Kemikalier i vår omgivning på sidorna 10-13 är hämtade från Sundbybergs stads handlingsplan för giftfria förskolor.

Checklista

Rensa bland plastleksaker

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Rensa bort gamla mjuka plastleksaker		
Rensa bort plastleksaker tillverkade utanför EU		
Rensa bort plastleksaker som känns klibbiga eller hala		
Rensa bort plastleksaker som luktar		

Rensa bland icke-leksaker

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Rensa bort gammal elektronik		
Rensa bland utklädningskläder		
Se över skapande och pys-selmateriäl		
Rensa bort andra produkter i PVC-plast		
Rensa bort olämpligt lek-material i utemiljön		

Fasa ut möbler

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Byt ut gamla soffor	På sikt	
Rensa bort gamla lekkuddar av skumgummi	På sikt	
Byt ut gamla sovmandrasser	På sikt	
Välj rätt bord	På sikt	

Fasa ut kemikalier

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Dokumentera kemikalier	Löpande	

Använd allergi- och miljövänliga produkter

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Använd miljömärkta städprodukter	Löpande	
Använd allergi- och miljömärkta hygienprodukter	Löpande	

Undvik plast och teflon vid tillagning

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Byt ut teflonstekpannor	På sikt	
Undvik tallrikar, muggar och bestick av plast	På sikt	
Fasa ut plasttillbringare	På sikt	
Undvik vinylhandskar	På sikt	

Rutiner för städning och hygien

Åtgärd	Klart senast	Kommentar
Tvätta händerna ofta	Löpande	
Tydliggör rutiner för städning	Tydliggör rutinbeskrivningar	
Tvätta textilier, tydliggör rutiner	Löpande	